

In gesprek met oud GPV-voorman G.J. Schutte over de vrijheid van onderwijs

'De vrijheid van onderwijs is een verantwoordelijkheid van iedereen'

Door Dick Both

'Artikel 23 is van grote waarde en behoort tot het gemeenschappelijk erfgoed van alle Nederlanders en politici'. Nooit werd Gert Schutte moe om met deze boodschap zijn collega-kamerleden tegemoet te treden. Hun argumentatie tegen de vrijheid van onderwijs pareerde hij de afgelopen decennia, samen met zijn collega Van der Vlies. Toch is hij niet gerust op de toekomst. 'Artikel 23 heeft in haar aard iets dat door veel mensen als lastig wordt ervaren'.

'De vrijheid van onderwijs is al decennia lang een onderwerp waarbij je altijd bedacht moest zijn op het gevaar dat dit thema door je collega's beschouwd werd als iets van de kleine christelijke fracties, die opkomen voor hun belangen', blik Schutte terug op twintig jaar kamerlidmaatschap. Van 1981 tot 2001 was Schutte fractievoorzitter van het Gereformeerd Politiek Verbond (GPV) in de Tweede Kamer en heeft hij diverse keren de waarde van de grondwettelijk verankerde vrijheid van onderwijs benadrukt. Schutte: 'De centrale inzet bij de discussies is steeds geweest dat de vrijheid van onderwijs in de Grondwet staat als een grondrecht van alle burgers. Dus de vrijheid van onderwijs en de handhaving ervan is een verantwoordelijkheid van iedereen. In het bijzonder van elk Kamerlid. Niemand kan zeggen: het is iets dat mij niet raakt. Door daaraan te appelleren had je een basis om over de consequenties van die vrijheid te spreken. Ik heb daarbij altijd geprobeerd een brug te slaan naar anderen door hen te wijzen op het feit dat zij ook getekend hebben voor de vrijheid van onderwijs en hun gevraagd dit grondrecht handen en voeten te geven. Het waren de mooiste momenten in de Kamer als dat dan lukte'.

'Geweten van de Kamer'

Schutte werd geboren in Nieuwpoort en bezocht een christelijke lagere school en vervolgens de christelijke Mulo. 'Gereformeerd en reformatorisch onderwijs was er nog niet. Het was vanzelfsprekend dat je de dichtstbijzijnde christelijke school bezocht', aldus Schutte. Na de Mulo ging Schutte aan het werk als gemeenteamtenaar in Giessenburg. 'Als oudste in een groot gezin was dit nodig.' Achtereenvolgens werkte hij op de gemeentehuizen van Schoonhoven, Elst, Nieuwpoort en ten slotte Zeist, waar hij loco-secretaris was. Schutte raakte ook politiek actief. Hij werd hoofdbestuurder van de GPV en nam plaats op een zetel in de Utrechtse Staten, tegelijkertijd met zijn SGP-collega B.J. van der Vlies. Beide heren kwamen elkaar in 1981 opnieuw tegen; nu in de Tweede Kamer. In 2001 nam 'het geweten van de kamer', zoals Schutte werd genoemd, afscheid van de Haagse politiek.

Sterk identiteitsgevoelig

Als vader van zes kinderen maakte Schutte kennis met het bijzonder onderwijs. Zijn kinderen hadden, in tegenstelling tot hun vader, de mogelijkheid om onderwijs te volgen dat aansloot bij de levenssfeer thuis en in de kerk. Zij bezochten een gereformeerde basisschool in Utrecht en de eveneens gereformeerde Guidó de Bresschool in Amersfoort. De affiniteit van Schutte met het bijzonder onderwijs was ook in de periode 1981-2001 zichtbaar en merkbaar. 'Ik heb 20 jaar lang de portefeuille onderwijs mogen beheren', zo blik Schutte terug, 'en steeds opnieuw gemerkt dat onderwijs een sterk identiteitsgevoelig thema is. Ondanks het feit dat het reformatorisch en gereformeerd onderwijs bij mijn aantreden in de Kamer in 1981 geaccepteerd was, kwam de discussie over het nut en de noodzaak steeds terug. Ik heb relatief veel tijd gestoken in de vrijheid van onderwijs, samen met de fracties van de SGP en de RPF. Met name van 1994 tot en met 2002 – de periode van de paarse kabinetten – was de vrijheid van onderwijs een speerpunt. In deze periode probeerden de coalitiepartijen, onder aanvoering van D66, alles te realiseren wat op hun wensenlijstje stond. Het was een tijd waarin de paarse fracties de meerderheid hadden in de Tweede Kamer en ieder wetsvoorstel van het paarse kabinet getalsmatig doorgang kon vinden. Het CDA fungeerde als tegenvoeter van alles wat paars bedacht en weigerde een hand uit te steken. Collega Van der Vlies en ik hebben op verschillende momenten juist geprobeerd de angels uit wetsvoorstellen te halen. Ik heb het op onderwijsgebied als een vruchtbare periode ervaren.'

Cornielje

Schutte kijkt met genoegen terug op de samenwerking met zijn oud-collega Clemens Cornielje, de toenmalige VVD-onderwijswoordvoerder en nu commissaris van de Koningin in Gelderland. Schutte: 'Met hem hadden we veel contact. Hij was als het ware de intermediair tussen de drie coalitiepartijen en ons. Hij was vatbaar voor ons verhaal dat de vrijheid van onderwijs zo'n groot goed is voor Nederland dat niemand van dit grondrecht af zou moeten willen. Mede dankzij de inzet van Cornielje is het gelukt om verschillende keren amendementen van onze kant op paarse wetsvoorstellen door de Kamer te krijgen, met de toezegging van onze kant andere wetsvoorstellen te steunen. Een mooi voorbeeld hiervan is de

decentralisatie van het onderwijs. Een onderwerp waar we niet direct grote bezwaren tegen hadden, maar waarbij we wel aandacht hebben gevraagd - en gekregen - voor de positie van het bijzondere scholen. Een ander voorbeeld is de discussie die is gevoerd over de concentratie in het MBO en het HBO. Door de schaalvergroting dreigde er geen ruimte meer te zijn voor de vorming van het Hoornbeekcollege en het gereformeerde Menso Altingcollege te Groningen. Na intensief overleg - ook met toenmalig minister Ritzen - zijn deze instellingen voor de wet erkend en was oprichting mogelijk.'

Waarborgfunctie

Terugkijkend op de afgelopen decennia ziet Schutte twee ontwikkelingen die de vrijheid van onderwijs bedreigden en nog steeds bedreigen. In de eerste plaats constateert hij dat het begrip deugdelijkheid steeds meer vervangen wordt door kwaliteit en kwaliteitseisen. 'Deugdelijkheid is een goed onderwijskundig begrip; kwaliteit is veel breder. Met een beroep op de kwaliteit van het onderwijs stelt de overheid steeds meer eisen aan de vrijheid van inrichting. We moeten hier alert op zijn! Neem bijvoorbeeld de oudercommissies, die in de zeventiger jaren verplicht werden gesteld in het primair onderwijs. Dit is mede gebeurd op verzoek van het bijzonder onderwijs vanuit de gedachte dat iets wat verplicht is ook bekostigd wordt. Dit punt lijkt nu achterhaald, terwijl de vraag legitiem is of de overheid mag eisen dat iedere school een medezeggenschapsraad volgens een bepaald model heeft. Door toedoen van het bijzonder onderwijs zelf is het stellen van kwaliteitseisen steeds meer geaccepteerd.' Schutte constateert tegelijkertijd dat de waarborgfunctie van de grondwettelijk verankerde vrijheid van onderwijs steeds meer onderuit gehaald wordt. 'Ik zie dat de medewetgever - de Tweede Kamer - een steeds groter wordende rol voor zichzelf opeist bij de interpretatie van artikel 23. Ik heb veel debatten gevoerd en opgemerkt dat er uitspraken of voorstellen werden gedaan die in strijd waren met de vrijheid van inrichting. Meer dan eens was de reactie dat wij als wetgever toch uitmaken hoe we artikel 23 interpreteren. Ik vind dit kwetsbaar. De vrijheid van onderwijs wordt op deze wijze afhankelijk gemaakt van een willekeurige verkiezingsuitslag. De waarborgfunctie wordt onderuit gehaald. Het is van groot belang dat we in dezen ook politiek proberen te objectiveren en bij de interpretatie een grote rol toekennen aan de Raad van State en de Onderwijsraad.'

Onderscheidend

De vrijheid van onderwijs zou een belemmering zijn voor de integratie en de segregatie bevorderen, zo wordt nogal eens beweerd. Schutte meent dat er een kern van waarheid schuilt in deze stelling. 'Godsdienst is inderdaad onderscheidend. Daarom hebben we in ons land ook de vrijheid van onderwijs. Dat is niet strijdig, dat is de grond van de vrijheid van onderwijs. Tegelijkertijd is de vrijheid van onderwijs niet bedoeld om je te isoleren in je eigen gecreëerde maatschappij. De taak om je talenten dienstbaar te maken voor de brede samenleving geldt ook ons. En natuurlijk wordt de segregatie niet bevorderd door de vrijheid van onderwijs, maar door gesegregeerd wonen en werken. Ik ben dan ook erg blij met de formulering in het huidige regeerakkoord waarin duidelijk wordt gemaakt dat de segregatie aangepakt moet worden, maar zonder acceptatieplicht. Dat is belangrijk. Het bijzonder onderwijs mag de integratieproblematiek niet van haar bordje schuiven en dient te beseffen dat ze onderwijs geeft aan christelijke leerlingen die moeten worden voorbereid op het staan in een pluriforme samenleving'. Acceptatieplicht lost echter niets op, is de stellige overtuiging van Schutte. Ook niet als een bepaald percentage andersdenkende leerlingen zou worden toegelaten. 'Dat is volstrekt willekeurig en kan in een bestel waarbinnen iedere ouder gelijke rechten heeft voor problemen zorgen. Daarnaast heb ik er moeite mee als een school, die vasthoudt aan haar identiteit, gezien wordt als iets uitzonderlijks. Een gesloten toelatingsbeleid is het wezen van de vrijheid van onderwijs. Er zijn scholen die van die vrijheid gebruik hebben gemaakt, maar deze vrijheid graag hebben willen combineren met andere vrijheden, zoals het toelaten van iedereen. Vaak met een verkleuring van de identiteit tot gevolg. Daar zit een probleem. Laat de signatuur van de school werkelijkheid worden in de school. We moeten wegblijven van de situatie waarin het reformatorisch en gereformeerd onderwijs als uitzonderingen worden beschouwd die in de Nederlandse traditie toegelaten worden'.

Geestelijke vrijheid

De vrijheid van onderwijs is nooit een volledig beschermd goed geweest in ons land en zal dit ook nooit worden, meent Schutte. 'Ik denk dat de vrijheid van onderwijs in haar aard iets in zich heeft dat als lastig ervaren wordt door mensen die van het onderwijs een instrument willen maken om politiek-maatschappelijke doelen te realiseren. Zo'n vrijheid waar de school zich op kan beroepen is dan lastig'. Diverse malen heeft Schutte de degens gekruist met Patrick van Schie, directeur van het wetenschappelijk bureau van de VVD en fervent tegenstander van de vrijheid van onderwijs. 'Wat me steeds is opgevallen in de debatten met Van Schie is dat de geestelijke vrijheid door hem en de zijnen niet wordt gerespecteerd. En dan niet alleen de geestelijke vrijheid van het kind, waar van Schie mee schermt, maar juist de geestelijke vrijheid van de ouders bij het opvoeden van hun kinderen. Kinderen zijn een geschenk van de Heere en daarom willen we onze kinderen opvoeden zoals de Heere dit graag ziet. Iedereen die denkt dat onze kinderen volledig autonoom kunnen kiezen, beseft niet dat er altijd beïnvloeding uitgaat van opvoeders en dat het zelfs een opdracht is onze kinderen de Weg te wijzen. De VVD raakt aan de vrijheid van godsdienst en de vrijheid van onderwijs. Daarom zeg ik: de huidige VVD is onze vriend niet.'

Lauwheid

'Nederland is uniek in de wereld', vindt Schutte. 'Niet alleen vanwege de vrijheid van onderwijs, maar ook vanwege de gelijkstelling van openbaar en bijzonder onderwijs waar het de bekostiging betreft.' Desondanks is er een grote lauwheid waar te nemen. Uit een grootschalig onderzoek onder werkers in het reformatorisch onderwijs blijkt dat ruim 76% aangeeft het voorrecht van de vrijheid van onderwijs onvoldoende te beseffen(1). Schutte: 'We zijn gewend geraakt aan de zegen van artikel 23 en zien dit grondrecht als een verworvenheid. Het bijzondere wordt niet meer gezien. Ik roep scholen op om identiteit op de agenda te plaatsen en voortdurend de vraag te stellen hoe de identiteit van de school functioneert in de school.'

Dick Both is een van beide hoofdredacteuren van DRS Magazine

(1) Bron: *Een open deur; de vrijheid van onderwijs in de 21e eeuw*. Onder redactie van D.D. Both e.a. Barneveld, 2004.